

Vasil Rainov

(Sofia, member the Scientific Council of the Institute for Bulgarian Language)

On the occasion of the “Red codes in the Old Testament”

Abstract: A review by Vasil Rainov on Mony Almalech's book “Red codes in the Old Testament”, Kibea Publishing Company, 256 p. ISBN 954-474-624-7

The review starts and ends with a declaration that the text is a kind of laudation for the 60th anniversary of Almalech. Most recent book of Mony Almalech – “Red codes in the Old Testament” – is his third monograph on the colors in the biblical texts. The previous two were “The colors in the Pentateuch” (2006) and “The Light in the Old Testament” (2010). Prof. Rainov, DSc. considers that such orderliness and accumulation in one area needs an assessment of the entire series (it comes to the two monographs accompanying these three major books – “Biblical donkey” (2011), “Archangels in the Bible” (2013), as well as articles and studies, which are parallel to the theme of color, e.g. “Types of rain in the Torah,” “*I am Who I am* or *I am the One Who always Is*” etc.). Rainov states that this assessment is based on his competences and it is consistent with the evaluations given by fifty leading linguists in the country during heavy procedures for professorship and DSc. dissertation of Almalech. Rainov analytically recognizes elements of Almalech’s interdisciplinary methodology: contrastive linguistics, structuralism, semantics and terms of color, semiotics, categorization with the basic color terms and cognitive approaches, psycholinguistics, universal meanings and mutual code, pragmatic aspect, hermeneutics, secular academic Biblical Studies, Biblical semiotics. Linguistic analyzes are the basis of “The red codes in the Old Testament”, but both here and in other monographs, information was collected from the Jewish history, Christian theology, academic Biblical studies, from Philosophy, Thracology, semiotics, theories of color. Ultimately, we must acknowledge that Mony Almalech managed to create academic Hebraic Studies in Bulgaria, because his work with the biblical themes is supported by linguistic developments (“Hebrew-Bulgarian dictionary”, “Bulgarian-Hebrew phrasebook short practical grammar of Hebrew”, “The language of the Bulgarian Jews in Israel”, “Semantics and syntax of Hebrew and Bulgarian two nouns NP phrases”, etc.). Rainov counts some of the discoveries in “Red codes in the Old Testament” – the Purgatory in Ezekiel 24, some of the symbolic meanings of fire, some terms for red color that make us understand better the genetic links between New and Old Testaments, etc.

Васил Райнов

(София, член на Научния съвет на Института за български език, БАН)

По повод на „Червените кодове в Стария завет”

Най-новата книга на Мони Алмалех „Червените кодове в Стария завет” е третата му монография върху цветовете в библейските текстове. Предишните две са „Цветът в Петокнижието” (2006) и „Светлината в Стария завет” (2010). Наличието на такава системност и натрупвания в една област би предполагало и оценка на цялата поредица (става дума за двете монографии, съпътстващи тези три основни книги – „Библейското магаре” (2011), „Архангелите в Библията” (2013), както и статиите и студиите, които са успоредни с тематиката за цвета, напр. „Видове дъжд в Петокнижието”, „Аз Съм Онзи Който Съм или Аз Съм Вечно Съществуващият” и др.). Не е маловажно, че зад книгите от 2006 и 2010 г. стоят сложните заглавия на професурата и големия докторат на Алмалех, преминали през оценката на около петдесет водещи в страната учени в Нов български университет, в Специализирания научен съвет към ВАК и във Филологическата комисия на ВАК.

Цялостната оценка се налага и от признанието за стойността на тези изследвания, направено от различни структури, в които Алмалех е канен да чете лекции – НБУ, СУ „Св. Климент Охридски”, Висшия евангелски богословски институт, Университета по библиотекознание и информационни технологии, Американския университет - Благоевград, Организацията на евреите в България „Шалом”, Пролетната лектория „Единство на времената”, от последователите на Петър Дънов в Бялото братство и др. Не на последно място е неговото участие в изследователската работа на Института за български език към БАН, както и мястото му в Научния съвет на Института.

В книгата „Червените кодове в Стария завет”, наред с резултатите от поредното си изследване върху библейския текст, Мони Алмалех представя в основните принципи на своята методология, нещо което е направил още в книгата от 2006 г. За онези, които си спомнят написаното, това решение забавя четенето на оригиналния ивритски текст, но от друга страна, читателите не са длъжни да познават предходните книги. За това има нужда от въвеждане на различните категории в сложната интердисциплинарна методика.

След като на популярно равнище вече е известен терминът „Библиадата на Алмалех”, наистина се налага по повод на най-новата книга да се оцени системното натрупване на открития, които намираме в поредицата. Тази оценка си позволявам да направя с оглед на моите компетенции.

* Тук представям рецензия за последната книга на автора и си позволявам да направя лаудацио по повод неговата шейсетгодишнина.

Намирам, че е излишно да повтарям многократно казаното от рецензенти и читатели. Самата книга и визуално, и съдържателно ни повежда към езиковата среда на иврит и индоевропейските езици, както и към културната парадигма на християнството, стъпила на преводите. Често вместо пътеки има пропасти от междуезикова дисиметрия, над които авторът прокарва мостовете, по които читателят преминава до хребета на библейското съдържание. В този смисъл, една от декларираните цели на тази, а и на другите книги на Алмалех – е да разкаже за загубеното при българската рецепция след превода. Малко е да се признае, че мисията е изпълнена успешно и е в синхрон с основните принципи на **Съпоставителното езикознание**.

Позволявам си да твърдя, че в книгата „Червените кодове в Стария завет” е налице чиста проба **структурализъм**, но не защото в нея има част, озаглавена „Червените структури”. Това е, защото в цялата монография е налице структурално мислене, при това без характерното за класическия структурализъм пренебрегване на семантичните аспекти на различните елементи и отношенията между тях. Преди няколко години, на представянето на сборника „Това чудо езикът. Изследвания в чест на проф. д-р Живко Бояджиев” (2007), по повод на статията на Мони Алмалех „Видове дъжд в Стария завет” И. Кънчев възкликна: „- Прекрасен структурализъм!”. Знаейки интересите на проф. Кънчев, се присъединявам към мнението на този отличен познавач на „динамичния структурализъм” на Еухенио Косериу, и твърдя, че всичките разработки на Алмалех върху цветовете в Библията (въпросната статия не прави изключение) са образец за структурален подход. При това, структурален анализ, който е в духа на внимателния поглед върху съотношението семантика–структура. С една дума, за времето на постструктурализма (на тези проблеми аз посветих цялостно изследване) Мони Алмалех ни представя текстове, в които са избегнати крайностите, където семантиката обслужва другите структури. Семантичният аспект има важно място, което често прераства в семиотика и така в трудовете му подобаващо място заемат структурите в тяхната съотносимост със значението и със смисъла.

Мони Алмалех ни спестява лавината от публикации, посветени на **семантиката и термините за цвят**, последвали книгата на Бърлин и Кей (1969). В този базисен труд е представена типично структурална картина на еволюцията на езиците по отношение на цветовата терминология и т. нар. основни термини за цвят (Basic Color Terms), отразени в понятийни универсални процеси за всички езици. Къде поради критиките, къде поради натрупаните факти, Кей представя нови и нови, все по-детайлизирани варианти на тази теория в проект, който продължава до днес – World Color Survey. Междувременно се появиха идеи за макросветли, макротъмни и макрочервени цветове, понякога вплетени в във вече предлаганите схеми, понякога – напълно различни. В

противовес на тази структурална теория, домогваща се до универсалиите, се появява т. нар. Vantage Theory, в която МакЛаури оповестява количествената и качествената тежест на индивидуалното при категоризацията на цветовете и при създаването на цвetoва терминология – както на равнище идиолект, така и на макроравнище, за отделните народи и техните култури. Яростни противници на цялостния „англоцентричен” подход на Бърлин/Кей и техните последователи са Барбара Саундерс и Ван Бракел. Те остро критикуват методологията на Бърлин/Кей като отричат цвetoвите чипове на Мюнсел (особено възможността им да отчитат спецификата на езиците и културите, както и факта, че при интервюта с информантите - за над 100 езика, не се отчитат културните контексти и комуникативната ситуация). А. Вежбицка, макар да работи с вариантите на схемата на Бърлин/Кей, също не приема универсалисткия структурален подход и цялостната методика. През 70-те години И. Рош представя *Теория за прототипите*, която внася нови аспекти в дискусиата за категоризацията и основните термини на цветовете. Вежбицка прави относително успешен опит през 1990 г. да обедини *Теорията на прототипите*, *Теорията за развитите множества* в съчетание с идеята за макро-светли, макро-тъмни цвetoве, с актуалната еволюционна схема на Кей. Самата Вежбицка обаче не включва цветовете в своя списък от семантични примитиви.

Алмалех активно работи с понятийния апарат на цялата дискусия по семантиката и категоризацията на цветовете. В неговите разработки намира място и проблема за универсалиите, наред с уникалните, индивидуалните и местните названия и връзката им със споменатата категоризация. Той ползва актуализираните англоезични версии на хипотезата Сапир-Уорф (*Хипотеза за лингвистичната относителност*), които възстановяват оригиналните дефиниции на понятията Weltansicht и Weltanschauung на Вилхем фон Хумболт, а не старото разбиране на понятието worldview (езикова картина на света). Смятам, че така е намерен прецизен баланс между двете тенденции, особено когато се уравнисяват процесите на универсалност с тези за уникалност, като винаги се сочат конкретни примери (за едната и за другата възможност).

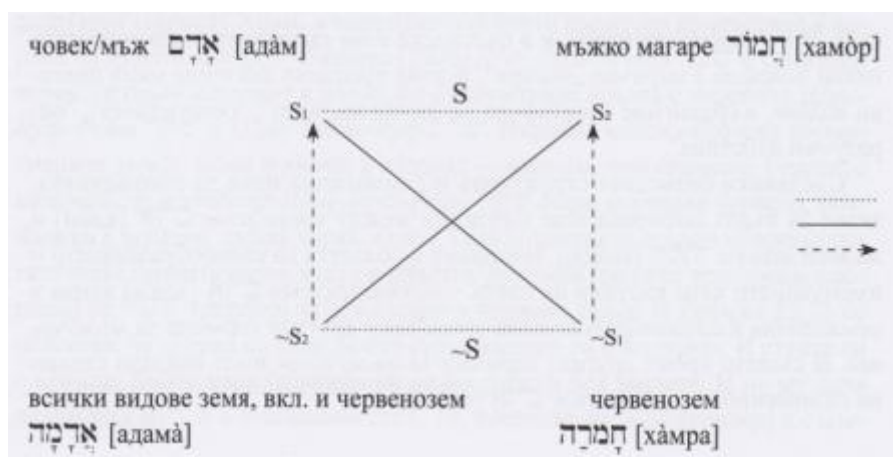
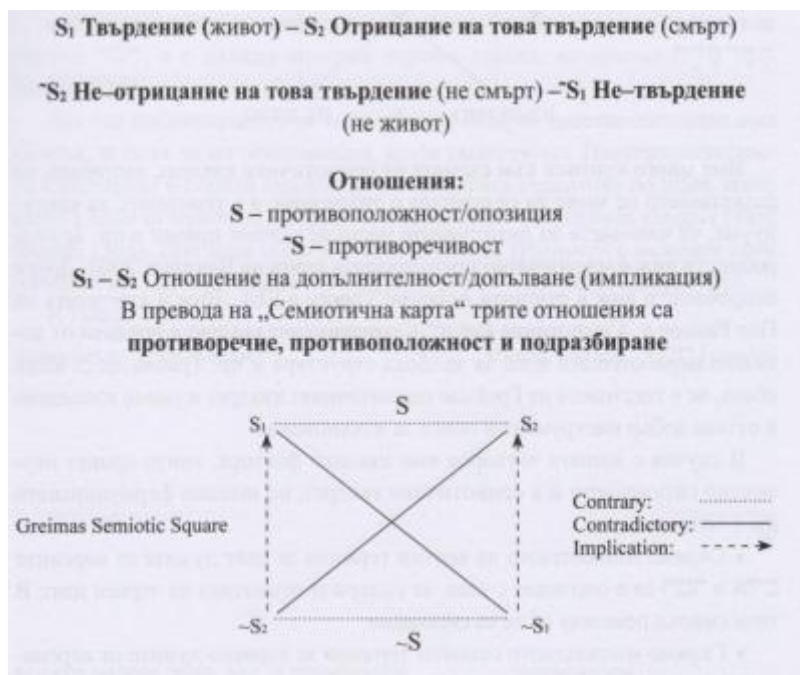
По този начин денотативната и конотативната семантика (по Йелмслев) не е просто термин, а генерален подход в работите на Алмалех. Така съвсем естествено семантиката на цвetoвите понятия се преплита със **семиотичното мислене** и в частност със семиотиката.

В „Червените кодове в Стария завет”, като в упражнение по **семиотика** за студенти (което навярно затруднява теологично настроените умове), авторът предлага полезната схема на семиотичния квадрат на Греймас. Опозициите са по линия на: ‘човек – не-човек’, ‘мъжки род – женски род’. Примерът е с думите ‘мъж-човек [адам] - магаре [хамор]’, които са от различни корени. Женският род на двете е (червена) земя:

‘мъж-човек [адам]-земя [адама]’ – ‘магаре [хамор]-земя [хамра]’

И двата различни корена образуват глаголите *изчервявам се, почервявам, добивам червен цвят, ставам червен* [идаму] и [итхармеру].

Тази сложност в езиковата картина на света в иврит, според Алмалех, не може да бъде отразена адекватно от семиотичния квадрат, но чисто логическата структура в квадрата дава представа за сложността, пред която индоевропейското познание не може да вникне в ивритската представа и в семитското езиково съзнание. Това причинява различни логически и асоциативни връзки, а в книгата обяснението изглежда така:

Всъщност семиотичният квадрат е чиста проба структурализъм с логически отношения на опозиция. Това за сетен път показва, че най-добрата семиотика е органически свързана със структуралното мислене, така както това е у Греймас и Сосюр.

В тези редове на книгата думата семиотика не е експлицирана, но семиотичното мислене надгражда над съпоставителните анализи знаковостта на цветовете в сакралния текст. Тук прозира научната ерудиция на автора, а в семиотичния анализ

виждам още едно сериозно постижение на Алмалех – ясното дефиниране на разликите между звука и светлината като означаващи за различни означавани (в различните системи - смисли, значения, концепти, понятия, сигнификати, денотати, референти, план на съдържанието). Затова се говори за визуален и словесен език на цветовете. Очевидно е, че *настоящата книга е представител на анализите за словесния език на цветовете.*

Цялата дискусия около еволюционната хипотеза на Бърлин/Кей е изпълнена с различни мнения и спорове как точно се случва **категоризацията** с основни цветови термини и **когнитивното начало в подхода**. Много автори, включително Кей, използват различни схеми и визуализации на цветовото възприятие. Алмалех е отлично запознат с това многообразие, а дидактически предава своите знания тъкмо в лекциите и упражненията на курс „Цветознание” за специалността графичен дизайн, където визуалното възприятие и цветовостта са основен момент в обучението. В езиковедските си разработки Алмалех не се занимава с детайлите на тази парадигма, но в преподаването сочи различните цветови модели, използвани в съвременните електронни уреди за печат и във възпроизвеждането на цветовете в т.нар. модели – RGB (Red-Green-Blue), CMY (Cyan-Magenta-Yellow), както и в традиционния за художниците RYB (Red-Yellow-Blue). Познанията му за физическите свойства на светлината личат в „Светлината в Стария завет” (2010), където се анализира мистичната християнска теология на Сътворението, постиженията на съвременната физика, третираща тъмната материя като елемент от Вселената и подходите към важните теми в научната космология.

Книгата „Червените кодове в Стария завет” може да се възприема като самостоятелен труд, но за предпочитане е читателят да е подготвен от предишните публикации на Алмалех.

Психолингвистиката е пряко свързана със семантичния, с когнитивния и с категориалния аспект на тематиката. Психолингвистичният инструментариум, който Алмалех използва е *Тестът за свободни словесни асоциации* на Кент-Розанов и българската *Норма за словесни асоциации* (Герганов, 1984). Чрез този метод се проверяват асоциациите за основни термини за цвят у българи в средата на 90-те години. В съпоставка с *Нормата* (1984) е съставена *Нормата за словесни асоциации на основни термини за цвят*. Тя разкрива наличието на устойчиви значения за нецвят у българи. Алмалех третира тези резултати като речник на значенията за нецвят на цветовете.

В своя труд, посветен на цветовете в българската литература (Цвят и слово. Психолингвистични и прагматични аспекти, 2001) Алмалех използва цветовия тест на Люшер върху преките и непреките цветови характеристики на литературните герои. Резултатите сочат, че на подсъзнателно равнище Емилиян Станев повтаря словесния език на цветовете с неговите универсални и локални значения. Този аспект е приет за функциониране в текст на речниковите значения за нецвят. Монографията от 2001 г. е ключова, защото позволява изградената интердисциплинарна методика да бъде приложена към текста на Библията, където се добавят някои основни аспекти на

съпоставителното изследване.

Разкритите от Алмалех **универсални значения и общ код** на цветовете във визуалния и в словесния език са негово постижение, градено десетилетия с всяка нова книга. Първоначално е описан визуалният цветови език - във фолклорната сватба и погребение, а след това и в рекламите (общо шест монографии на български и на английски език). Словесният език на цветовете е изследван в текстове от художествената литература, а след това и в библейските текстове. Посочването на универсални значения, валидни за визуалния и за словесния език на цветовете (напр. 'чистота/неизцапаност' за бяло; 'живот', 'спокойствие', 'почивка', 'злоба', 'отрова' за зелено, 'любов' и 'омраза' за червено и т.н.), позволява на Алмалех да говори не само за общ език между хората от различни етноси и култури, но и за базисно подсъзнателно равнище. Така се постига и **прагматичният аспект**.

В „Червените кодове в Стария завет” са разгледани обекти, отнасящи се до семантизацията на огъня като прототип на червения цвят. Редом до откритите значения на огъня в библейските речници и енциклопедии, е разгледано значението за *Чистилище* в християнските култури. Алмалех сочи, че чистилището като място за очистване от греховете е заложено в Стария завет у пророк Езекил 24. Доказателствата от иврит за пречистващата сила на огъня, които авторът посочва, водят към липсата на думата *ръжда* в Библията - в Стария и в Новия завет. Развита е една структурална и още една семиотична теза, лишена от недостатъците на структурализма (нещо по-различно от твърденията на Клод-Леви Строс).

До това истинско откритие са представени множество контекстни значения (някои от тях нови и непознати) на 26 вида огън – всеки с различен корен, с различни асоциативни и логически връзки, т.е. лексикално-семантично специфични – чиито символични значения са описани в различните библейски речници и справочници, създадени от християнската цивилизация. Повечето от тези значения са симетрични спрямо индоевропейските преводи.

Алмалех използва своята научна ерудиция, за да изгради една различна **херменевтика**, основавайки се на друг структуралистичен подход и на различна **семиотика**. Пол Рикьор, когато коментира с уважение структурализма на Клод-Леви Строс, посочва, че структуралните методи не могат да обхванат „смысловото ядро на Библията” в юдеохристиянската традиция.

„Юдеохристиянската култура, както и гръцката античност не се поддават на подобна трактовка (пише Рикьор). Ще характеризирам метода с една дума: това е избор, предпочел синтаксиса пред семантиката (...) Аз съм силно изненадан, че всички примери се черпят от географския ареал на т.нар. тотемизъм и никога от семитската, доелинистичната или индоевропейската мисъл; и се питам, кое предполага това изначално ограничение върху етнографския и човешки материал. (...) Но аз се питам – дали митичният фонд, към който се включихме – фонд семитски (египетски, вавилонски, арамейски, еврейски), фонд доелинистичен, фонд индоевропейски – се

поддава тъй лесно на същата операция; или по-скоро, наблягам върху този момент, той със сигурност се поддава на това, но дали се поддава без остатък? Излиза, че част от цивилизацията, по-точно тази, която не касае нашата култура, по-лесно от всяка друга се поддава при прилагане на траспонирания от лингвистиката структурален метод. Но това не доказва, че разбирането на структурите е толкова осветляващо другаде и главно, че то само по себе си е себедостатъчно. Говорих по-горе за цената, която трябва да се плати: тази цена – незначителността на съдържанията – включваща и тотемистите, не е висока, толкова е голяма стойността на получаваното насреща, а именно - висшето значение на подредбите; мисълта на тотемистите, струва ми се, е точно тази, която има най-голям афинитет към структурализма” (Рикъор, П. Прочити. С., УИ „Св. Кл. Охридски”, 1996. 93-94)

В лингвистично базираните анализи на Алмалех се избягва високомерието на знаещия иврит и сляпата вяра в метода. Всеки от подходите е използван много внимателно и в съчетаване с други гледни точки на различните методи.

Херменевтиката е набор от научни средства, които се прилагат към даден обект, за бъде разбран по-добре. За да се случи новата интерпретация, обектът трябва да бъде разчетен. В „Червените кодове в Стария завет”, пък и в другите текстове на Алмалех, разкриването на разширената семантика на ивритските думи и на контекстните им смисли, които са непреводими на индоевропейски език, спомагат както за по-доброто разбиране на Стария завет, така и за разбирането на дълбоките, органични връзки между Стария и Новия завет.

Безспорно изследването „Червените кодове в Стария завет” е принос и в **мирянската библеистика**. В този смисъл у нас може да се говори вече за мирянска библеистика, която търси напълно обективни критерии и методи, лишени от пристрастията на религиозна доктрина. Може би именно тази обективност, добронамереност, фактологична прецизност и уважение към различното мнение е причина за интереса, проявяван от различни общности у нас към текстовете на Алмалех.

Символизмът на ивритския и преводните текстове на Библията е древната територия на **Библейската семиотика**, вълнувала хората през вековете. Възможността да третираме цветовете като език, в който на две различни субстанции - светлина (в зрителната модалност) и на звука (в слуховата, и в писаното слово, зад което четем звуковете) – се приписват значения и смисли, различни от цвят, не е нова, но е разгледана системно и интердисциплинарно. Тази територия е известна като символизъм на цветовете или като аудио-визуална синестезия, но у Алмалех е изградена като теория, която отчита и използва почтено труда на десетки хуманитаристи, психолози, неврофизиолози и стотици лингвисти. Приложението на този холистичен подход дава не само интересен за четене текст, но и справочник за всеки, който се интересува от библейската тематика, защото отделните думи и текстове са третирани като знакове. А така можем да учим и самия иврит като език!

Лингвистичните анализи са основата на „Червените кодове в Стария завет”, но както тук, така и в другите монографии, е събрана информация от еврейската история, от християнската теология и от академичната библеистика, философията, тракологията, семиотиката, теориите за цвета. В крайна сметка трябва да признаем, че Мони Алмалех успя да създаде **академична хebraистика**, защото трудовете му с библейска тематика са подкрепени от чисто лингвистични разработки. Такива са двете издания на „Ивритско-български речник” и „Българо-ивритски разговорник с кратка практическа граматика на иврит”, „Езикът на българските евреи в Израел”, „Семантика и синтаксис на словосъчетания от две съществителни в иврит и български”, „Семантика и синтаксис на словосъчетания от две съществителни в иврит и български език - родителна относба”, „Още един вид семантично управление в български език и иврит”, „Трудности при представяне на граматичната информация от езиковата асиметрия и дисиметрия при съставянето на „Ивритско-български речник”.

През октомври 2014 г. Мони Алмалех навърши 60 години. Наред с доказаните компетенции по български език и граматика, значимо място заемат и разработките му върху семиотиката на цвета и библейските цветове кодове. Пожелавам му здраве и същото изследователско търпение и усет в бъдещите му трудове, както в представените ни до днес негови оригинални разработки.